

Trasa A4 (odcinek śląski) – Route of A4 (Silesia section)

Krzysztof Nowaczyk

Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych na stanowisku Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie w latach 2002-2003.

Wstęp

W dniach od 30 września do 7 grudnia 2002 roku oraz od 24 marca do 2 maja 2003 roku przeprowadzono badania ratownicze na stanowisku Nowa Wieś Wrocławska 4. Ich celem było zweryfikowanie wyznaczonej na podstawie danych archiwalnych lokalizacji tego stanowiska oraz w przypadku stwierdzenia występowania w tym miejscu pozostałości osadnictwa, zabezpieczenie ich przed zniszczeniem podczas remontu południowej jezdni autostrady A 4. Prace badawcze były finansowane ze środków Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Opiekę naukową i organizacyjną nad nimi pełnili członkowie Zespołu Badań Ratowniczych IAE PAN, Oddział Wrocław w składzie: prof. dr hab. B. Gediga, dr L. Żygadło, dr J. Bronowicki i mgr A. Kosicki. Klasyfikację kulturowo-chronologiczną pozyskanego materiału ceramicznego przeprowadził prof. dr hab. G. Domański. Specjalistyczną ekspertyzę zabytków kamiennych z Nowej Wsi Wrocławskiej 4 wykonał dr J. Bronowicki (2004, 20-27). Wstępne wyniki analizy kości zwierzęcych z tego stanowiska zostały przedstawione przez dr dr A. Chrzanowską i W. Krupską (2003). Poza autorem niniejszego sprawozdania, który kierował pracami terenowymi, w badaniach uczestniczyli: mgr L. Nowaczyk, mgr M. Kopeć, mgr K. Kopeć-Żygadło oraz mgr P. Trzepizur.

Stan. 4 w miejscowości Nowa Wieś Wrocławska oznaczone w ewidencji AZP na obszarze 81-27 pod numerem 16 i wstępnie powiązane z osadnictwem ludności kultury przeworskiej, wchodzi w skład większego kompleksu osadniczego zlokalizowanego na obszarze Równiny Wrocławskiej, w odległości około 900 m na południowy wschód od zabudowań wsi Pietrzykowice (ryc. 1). Usytuowane jest na wysokości mieszczącej się w przedziale 133,5 – 135,0 m n.p.m., na przedpolu zbudowanego z glin, progu morfologicznego powstałego w wyniku działalności erozyjno-akumulacyjnej wód lodowcowych, w obrębie niewielkiego, kotlinowatego obniżenia zorientowanego na osi NW-SE o wymiarach 3,5 km długości i maksymalnie do 1,9 km szerokości, stanowiącego dolną część płaskiej doliny bezimiennego strumienia zasilającego wody cieką Kasina, dopływu rzeki Ślęzy. W bezpośrednim otoczeniu

Ryc. 1. Nowa Wieś Wroclawska 4, gm. Kąty Wroclawskie, woj. dolnośląskie. Lokalizacja stanowiska. Rys. L. Nowaczyk.

stanowiska rozwinęły się dwa główne typy żyznych i lekkich w uprawie gleb. Na skłonie północno-wschodniej elewacji wspomnianej doliny, uformowanej z piasków i żwirów wodnolodowcowych występują gleby brunatne, natomiast jej dno wyściela warstwa namulów piaszczysto-mułkowych, na której podłożu wytworzyła się pokrywa gleb mułowo-bagiennych (K. Sadowski, W. Włodarski 2004).

Prace wykopaliskowe rozpoczęto w rejonie km 43+663 (wg kilometraża roboczego liczonego od węzła drogowego „Wądroże Wielkie”) po otrzymaniu informacji o zaleganiu w tym miejscu materiału zabytkowego od dr T. Galaka i mgr E. Wodejko, archeologów prowadzących nadzór nad pracami ziemnymi przy remontowanej autostradzie A4 na odcinku Wądroże Wielkie – Bielany Wrocławskie. Polegały one początkowo na przebadaniu południowego pobocza autostrady, które wykonawca robót ziemnych odsłonił w pierwszej kolejności (ryc. 15A**). Stwierdzenie w jego obrębie obecności relikwów osadniczych w postaci warstwy kulturowej, barwy ciemnoszaro-brunatnej, o miąższości dochodzącej maksymalnie do około 0,56 m i jam występujących poniżej jej spągu (ryc. 15B**), było podstawą do podjęcia decyzji o objęciu badaniami również przestrzeni powstałej po rozbiórce południowej jezdni.

Podczas badań ratowniczych na stanowisku Nowa Wieś Wroclawska 4 na obszarze o powierzchni 5584 m² (55,84 ara) odsłonięto zarysy 375 obiektów archeologicznych. W ich wypełniskach oraz w zalegającej nad nimi warstwie kulturowej znaleziono: 5196 fragmentów ceramiki naczyniowej, 23 przęśliki, 3 ciężarki tkackie, 91 zabytków kamiennych, m. in. 3 krzemienne wkładki do sierpów, 5 siekier, 2 kamienie żarnowe, rozcieracz, 5 fragmentów płyt szlifierskich i zawieszkę, 14 przedmiotów wykonanych z kości: fragment bransolety, grot włóczni lub oszczepu,

Ryciny w tekście zaznaczone (*) obejmują ryciny, znajdujące się „pod opaską” przy końcu danego tomu, a oznaczone (**) - publikowane są w końcowej, kolorowej części tomu.

10 szydeł, 2 dłutka. Odkryto również ułamek formy odlewniczej, tygielek do przetopu miedzi oraz fragment zawieszki bursztynowej.

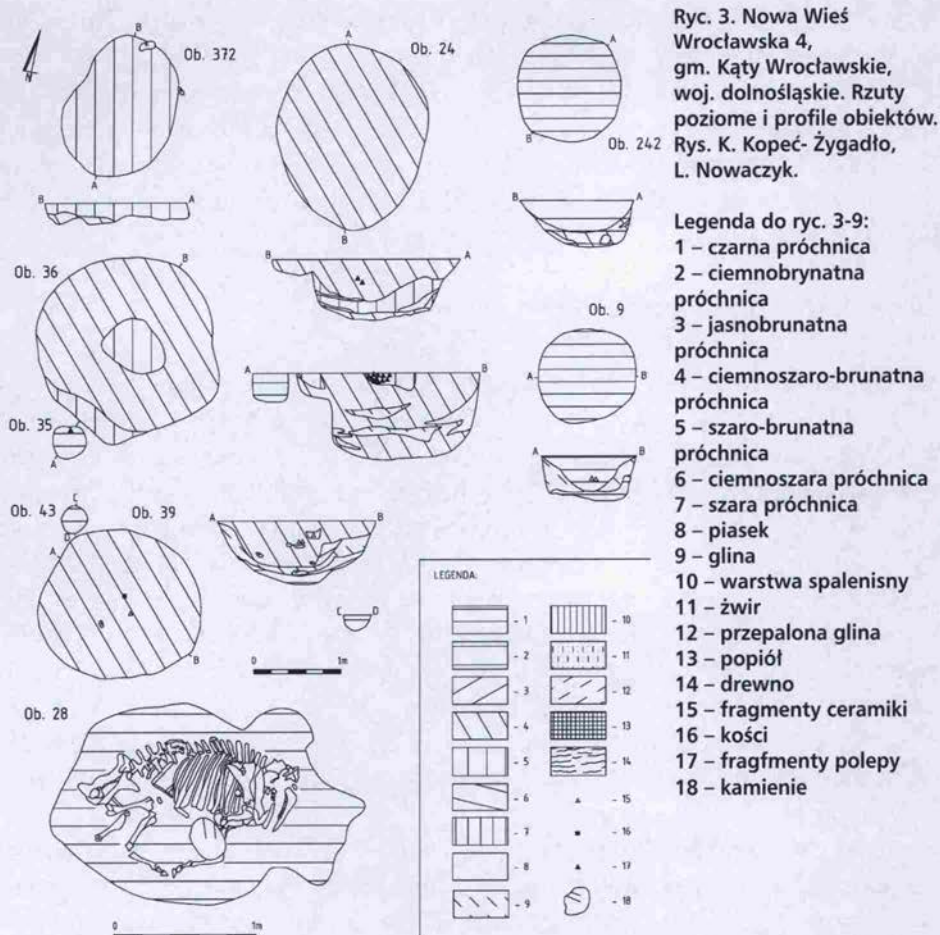
Wstępna analiza zróżnicowania chronologicznego pozyskanego materiału ceramicznego pozwoliła na wyznaczenie 6 faz zasiedlenia omawianego stanowiska. Cztery z nich przyporządkowano osadnictwu z młodziej epoki kamienia, pozostałe dwie powiązano z wczesną epoką brązu oraz z okresem średniowiecza i nowożytności (ryc. 2*).

Osadnictwo neolityczne

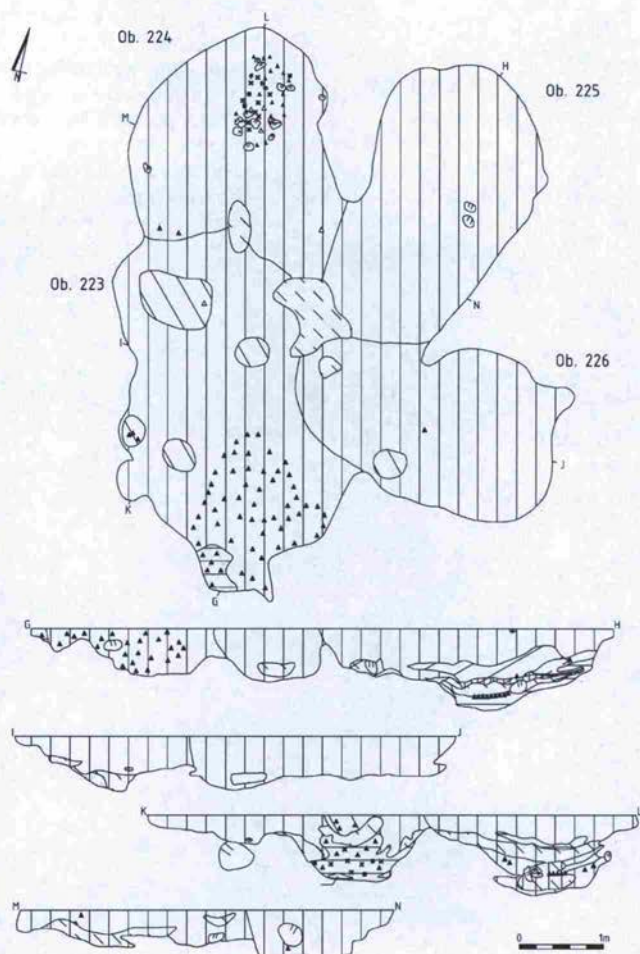
W najstarszej fazie zasiedlenia terenu stanowiska Nowa Wieś Wrocławska 4 wystąpiło osadnictwo ludności kultury ceramiki wstęgowej rytej. Mimo, że odkryto zaledwie 4 obiekty KCWR (ryc. 2*), z których trzy (ob. 128, 158, 242) były zgrupowane w skupisku na obszarze ara 14 a, natomiast jeden (ob. 372) został zlokalizowany w odległości około 110 m na wschód od pozostałych, można przypuszczać, że obszar eksploatowany przez przedstawicieli tej kultury na omawianym stanowisku mógł być znacznie większy. Może na to prawdopodobnie wskazywać dość duży udział fragmentów naczyń o cechach charakterystycznych dla wczesnej kultury wstęgowej, pochodzących głównie z warstwy kulturowej, które stanowią w całym pozyskanym dotychczas zbiorze ceramicznym z Nowej Wsi Wrocławskiej ponad 11%. To przypuszczenie można będzie jednak zweryfikować dopiero podczas dalszych prac wykopaliskowych, które zostaną przeprowadzone w najbliższym czasie przy północnej jezdni autostrady.

Dwa z wspomnianych powyżej obiektów (ob. 242 i 372) to jamy o charakterze gospodarczym, kształcie owalnym w rzucie poziomym, wymiarach mieszczących się w przedziale 1, 2- 1, 6 m. W przekroju pionowym przyjmują one formę workowatą (obiekt 242- ryc. 3) lub nieregularną (ob. 372- ryc. 3) i osiągają maksymalną głębokość odpowiednio 0, 5 m lub 0, 35 m. Wewnątrz tych jam stwierdzono warstwę czarnego lub szarobrunatnego piasku przemieszanego w części spągowej z gliną. Taka struktura wypełniisk nie pozwala na bliższe określenie ich funkcji. Trudno też ustalić czy dwa usytuowane obok siebie na osi N-S negatywy po słupach (ob. 128 i 158- ryc. 2*), zarejestrowane przy północnej granicy obszaru objętego badaniami, mogą stanowić elementy większej konstrukcji słupowej. Częste występowanie budynków naziemnych na osadach kultury ceramiki wstęgowej rytej (A. Kulczycka-Leiciejewiczowa 1979, 65-67) nie pozwala jednak takiej ewentualności wykluczać.

Przyporządkowanie tej kulturze dwóch wiórowych wkładek do sierpów (ryc. 12: 19, 22) oraz drapacza ze śladami wyświeceń żniwnych (ryc. 12: 23) wydaje się pośrednio poświadczać możliwość uprawy ziemi przez ludność KCWR, która przebywała na terenie omawianego stanowiska. Fakt ten może prawdopodobnie przemawiać za jego długotrwałym zasiedleniem przez jej przedstawicieli. Materiał ruchomy powiązany z 1. fazą osadniczą stanowiska 4 w Nowej Wsi Wrocławskiej stanowią

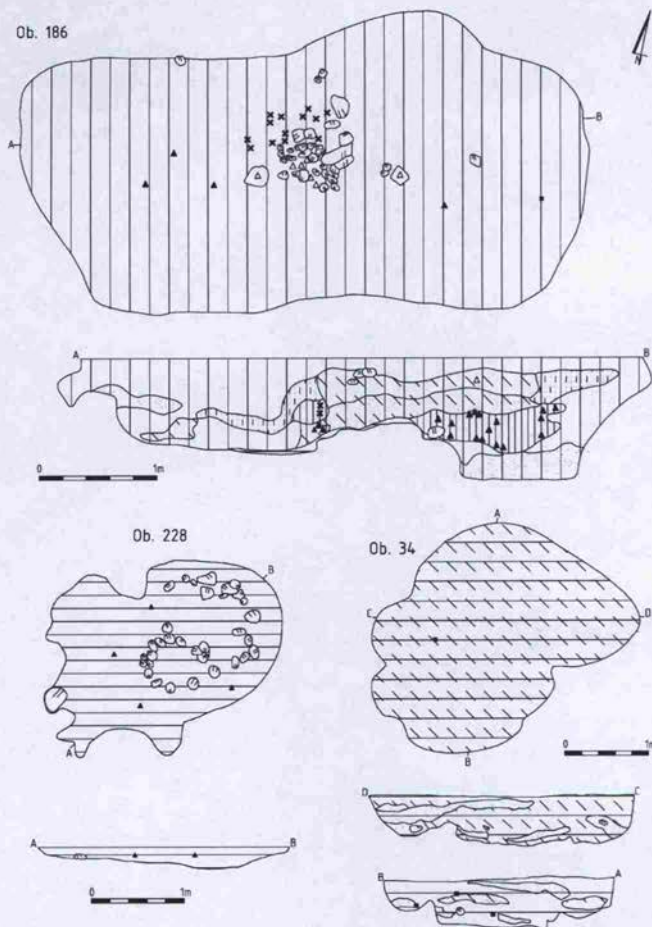

poza wspomnianymi powyżej narzędziami krzemiennymi wyłącznie fragmenty ceramiki. Wśród form naczyń przeważają półkuliste czarki (ryc. 9: 3, 8, 13), rzadziej rejestrowano okazy ze ściankami nachylonymi do wewnątrz (ryc. 9: 4, 9, 14), czasami występują naczynia z wyodrębnioną szyjką (ryc. 9: 1) oraz misy stożkowe (ryc. 9: 7). Ich powierzchnie są najczęściej zdobione tzw. ornamentem nutowym (ryc. 9: 3, 8, 11, 13) lub wstęgą wypełnioną nakłuciami (ryc. 9: 5, 10, 12). Często notowano też na nich guzy (ryc. 9: 9), przeważnie o kształtach okrągłych i wklęsłych (ryc. 9: 4, 14) oraz dołki paznokciowe (ryc. 9: 2). Biorąc pod uwagę powyższe spostrzeżenia można przyjąć, że w trakcie prac wykopaliskowych prowadzonych na omawianym stanowisku w latach 2002-2003 odkryto m. in. prawdopodobnie fragment niewielkiej osady ludności kultury ceramiki wstęgowej rytej, której czas funkcjonowania można umieścić, głównie na podstawie analizy motywów zdobniczych występujących na powierzchniach naczyń, w ramach II fazy tej kultury (W. Wojciechowski 1989a, 151).

Ryc. 4. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Rzuty poziome i profile obiektów. Rys. L. Nowaczyk.

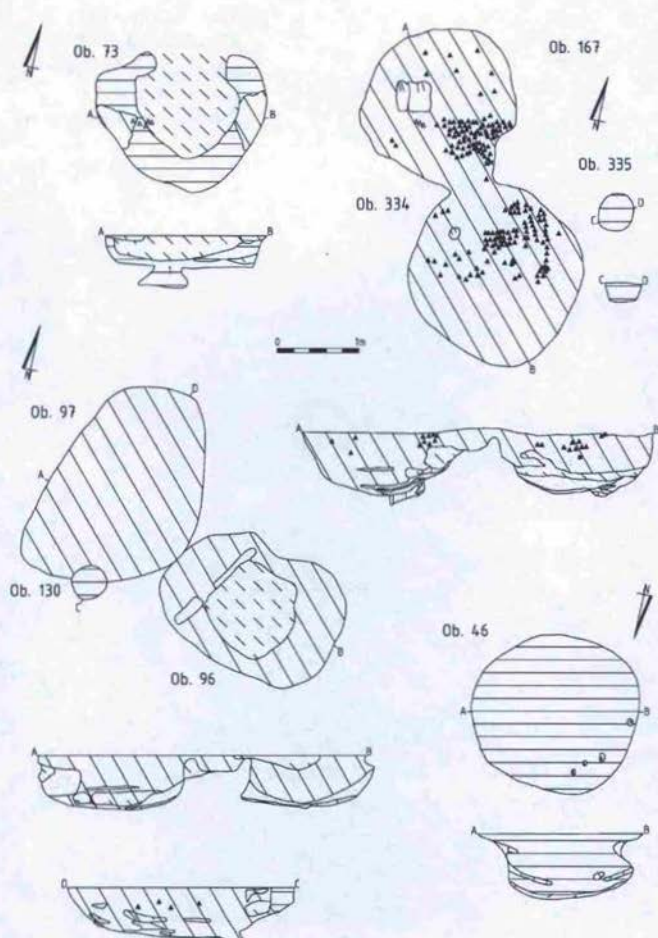
Osadnictwo ludności kultury pucharów lejkowatych jest reprezentowane na stanowisku 4 w Nowej Wsi Wrocławskiej przez najliczniejszą grupę obiektów. Jego pozostałości stanowi 77 jam, które występują przeważnie w układzie rozproszonym w zasadzie na całym rozpoznanym dotąd obszarze stanowiska (ryc. 2). Wyjątkiem są dwa występujące obok siebie skupiska złożone ogólnie z 21 obiektów, zlokalizowane w odległości około 150 m na zachód od bezimiennego strumienia ograniczającego teren stanowiska od wschodu. W skład pierwszego wchodzi dwa budynki mieszkalne (ob. 186 – ryc. 5 i ob. 223-226 – ryc. 4), pochówek ludzki (ob. 268 – ryc. 16A) oraz 10 jam o charakterze gospodarczym. Drugi zespół obiektów tworzyły pozostałości obiektu najpewniej typu szafasowego (ob. 73 – ryc. 6) i 4 jamy zasobowe. Na podstawie pozyskanego z tych jam materiału zabytkowego nie można niestety stwierdzić czy opisane skupiska pochodzą z tego samego czasu. Podobne zespoły obiektów, również bez jednoznacznego powiązania chronologicznego, interpretowane zwykle w literaturze jako pozostałości zagród wystąpiły też na innych dolno-

Ryc. 5. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Rzuty poziome i profile obiektów.
Rys. K. Kopeć-Żygadło, L. Nowaczyk.

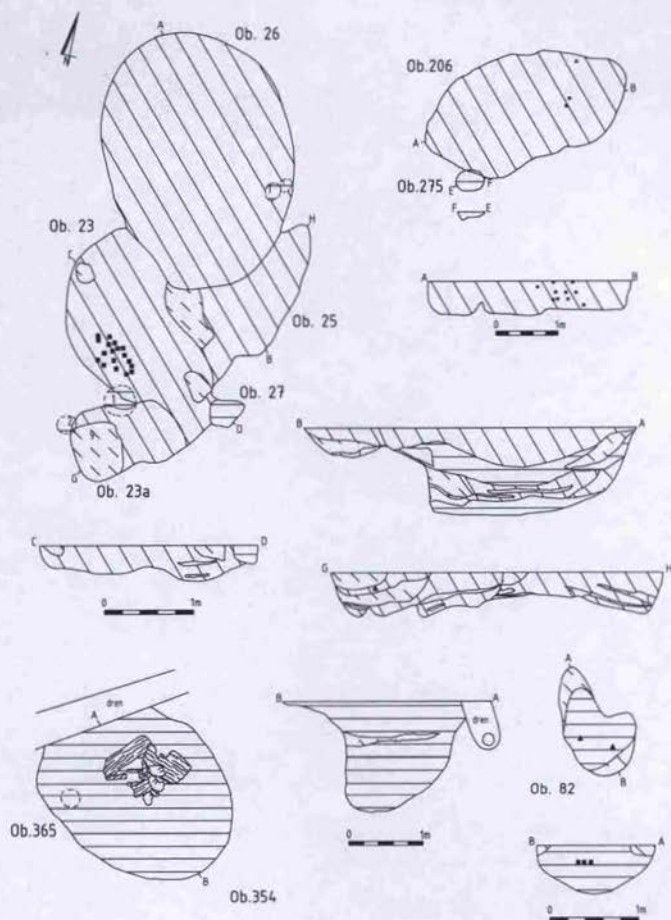
śląskich stanowiskach m. in. w Strachowie (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1993, 124; 1997), Tomicach (K. Romanow 1973, ryc. 8) i Chociwelu (P. Cholewa 1998, 119-120). Można więc prawdopodobnie ze znaczną dozą ostrożności przyjąć, że wspomniane powyżej grupy jam stanowią relikty jednego lub może dwóch gospodarstw (skupisko z szałasem- ob. 73, nie jest całkowicie odsłonięte). Występowanie w wypełniarkach niektórych obiektów, tworzących omawiane zespoły, domieszki ceramiki KAK oraz rejestrowane czasami wkopywanie jednych jam w drugie może przypuszczalnie poświadczать długotrwałe użytkowanie tych domniemanych zagród.

Wspomniane budynki były wgłębione w ziemię. Ich poziom użytkowy występujący maksymalnie na głębokości około 1 m, pokryty był częściowo zwartą warstwą polepy, która była prawdopodobnie reliktem klepiska. W rzucie poziomym przyjmują one formę nieregularną (ob. 223-226 – ryc. 4) lub zbliżoną do prostokąta o zaokrąglonych bokach (ob. 186 – ryc. 5). Zarejestrowanie takiego kształtu przyziemia, przy jednoczesnym braku jakichkolwiek śladów po ścianach, może prawdopodobnie

Ryc. 6. Nowa Wieś
Wrocławska 4,
gm. Kąty Wrocławskie,
woj. dolnośląskie.
Rzuty poziome i profile
obiektów.
Rys. K. Kopec-Żygadło,
L. Nowaczyk.

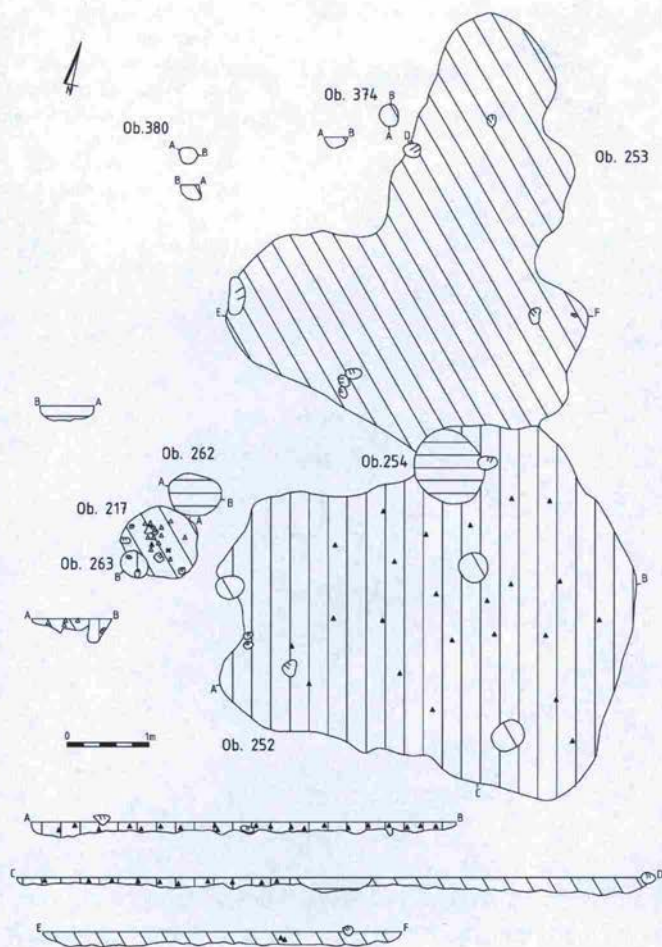
wskazywać na zastosowanie techniki zrębowej przy budowie tych budowli. Obecność 4 negatywów po słupach w środkowej części obiektu 223-226 (ryc. 4) poświadcza możliwość osadzenia zadaszenia najprawdopodobniej za pomocą sochy i ślemienia. Brak pozostałości po tym rozwiązaniu budowlanym w obrębie obiektu 186 (ryc. 5) może przypuszczalnie przemawiać za użyciem w tym celu półsoch. O mieszkalnym charakterze opisywanych budynków wydają się przesądzać zarówno znaczne rozmiary powierzchni – 10,8 m² (ob. 186) oraz 44,14 m² (ob. 223-226), jak i znalezienie w ich wnętrzach relikwów kamiennieo-glinianych palenisk, dużych ilości fragmentów naczyń, różnych narzędzi np. szydeł kościanych, przęślików, siekier kamiennych, ciężarka tkackiego, a nawet ozdoby: zawieszki kamiennej (ob. 186). W pobliżu zachodniej krawędzi budynku 223-226 został odkryty pochówek ludzki (obiekt 268 – ryc. 16A), prawdopodobnie dziecka. Złe zachowanie szkieletu uniemożliwiło dokładne określenie pozycji, w jakiej zmarły został złożony do grobu. Jednak analiza ułożenia niektórych jego szczątków, np. fragmentów czaszki i kości kończyn górnych, po-

Ryc. 7. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Rzuty poziome i profile obiektów.
Rys. K. Kopeć-Żygadło, L. Nowaczyk.

zwala stwierdzić, że denat ułożony był w pozycji skurczonej na prawym boku, głową w kierunku północnym. W jamie grobowej, przyjmującej kształt nieregularny w rzucie poziomym, odkryto ponadto fragment naczynia, szczątki kości bydła i świni oraz prawie całego szkieletu młodego psa (W. Chrzanowska, A. Krupska 2003).

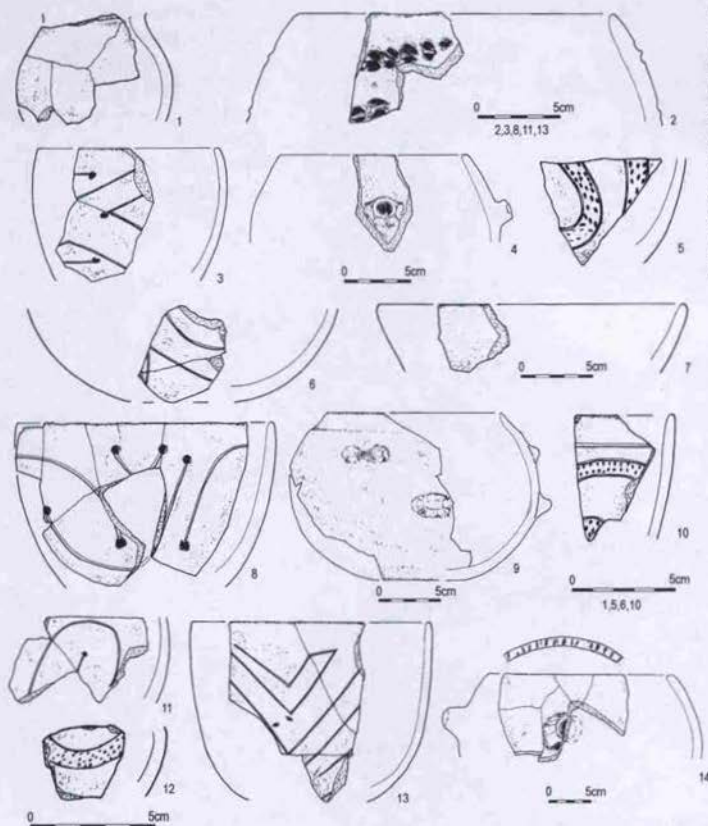
Trudno jest dokładnie określić charakter drugiego skupiska obiektów (ryc. 2) zlokalizowanego w odległości około 2,5 m na południe od zespołu jam z omówionymi powyżej dwoma budynkami mieszkalnymi, gdyż nie jest ono całkowicie odsłonięte. Stwierdzenie występowania w jego obrębie relikwów zabudowy szalaszowej (ob. 73 – ryc. 6) oraz znacznych ilości kości bydła i drobnych przeżuwaczy (W. Chrzanowska, A. Krupska 2003) może wskazywać prawdopodobnie, że są to pozostałości po prowadzeniu działalności gospodarczej np. hodowlanej. Obiekt 73 (ryc. 6) posiadał założenie zbliżone do kształtu rogala, które przypuszczalnie stanowiło rów fundamentowy zadaszenia szalasu. Jego dwa ramiona o grubości mieszczącej się w przedziale 0,4 – 0,7 m ograniczały częściowo obszar uformowany na

Ryc. 8. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Rzuty poziome i profile obiektów.
Rys. K. Kopec-Żygadło, L. Nowaczyk.

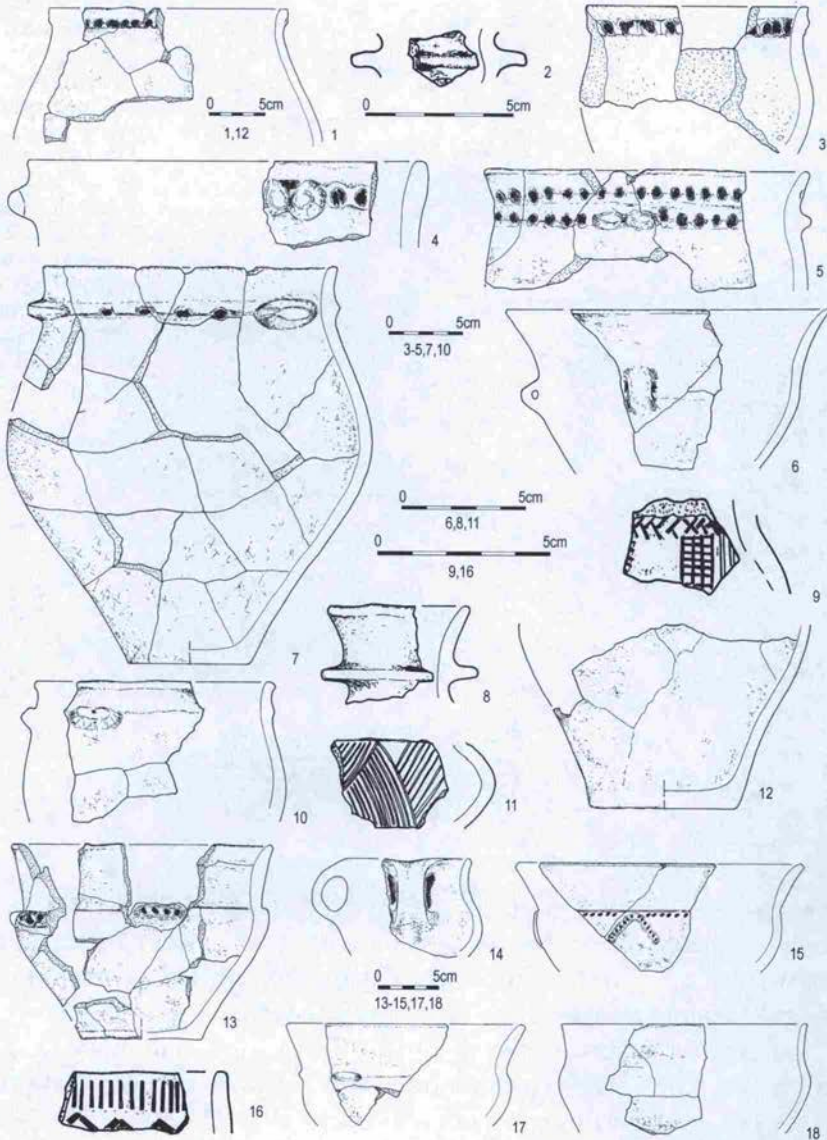
planie koła o średnicy 1,4 m. Wejście do niego usytuowano zapewne od północy, gdyż w tym miejscu obydwie ramiona rozbiegają się. Obecność w zachodniej części obiektu negatywu po słupie poświadcza zastosowanie jednostłupowej konstrukcji podtrzymującej dach.

Większości pozostałych obiektów, które powiązano z osadą ludności kultury pucharów lejkowatych, zarówno tych występujących we wspomnianych powyżej dwóch zespołach, jak i zlokalizowanych poza nimi, można przypisać bliżej nieokreśloną funkcję gospodarczą. Przymuszczalnie część z nich, a zwłaszcza jamy o kształcie owalnym, czasami nieregularnym w rzucie poziomym, profilu workowatym (np. ob. 46, 167, 334 – ryc. 6), czworokątnym (np. ob. 29, 30) lub nieregularnym (np. ob. 96, 97 – ryc. 6), głębokościach dochodzących lub czasami przekraczających 1 m, z wielowarstwowymi wypełniskami, w których wystąpiły duże ilości materiału masowego, mogła pełnić funkcje magazynów, np. na zboże (K. Moszyński 1967, 239-243). Występowanie czasami przy nich dołków postłupowych (np. ob. 97 – ryc. 6) oraz fra-

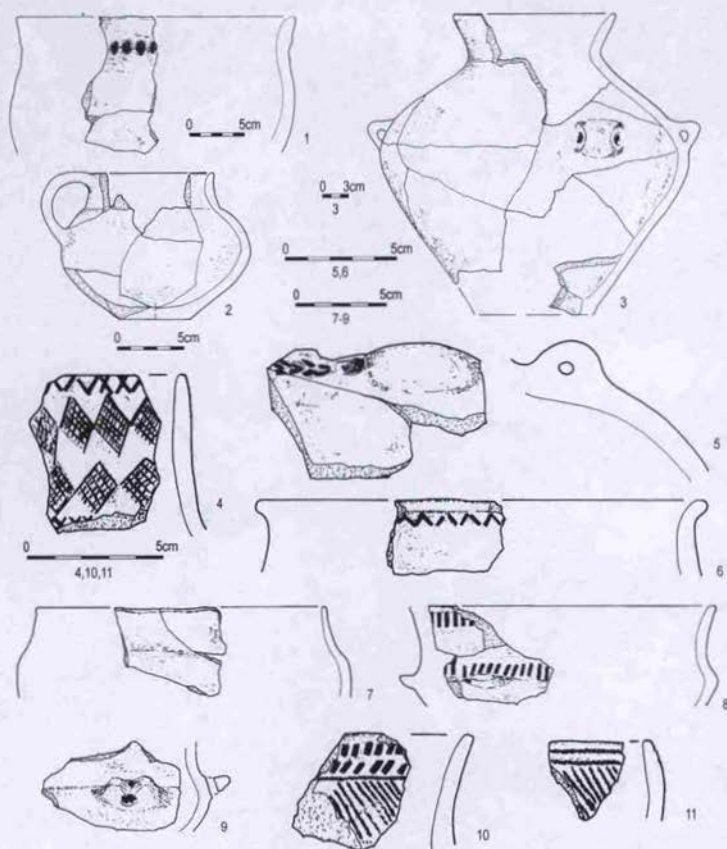
Ryc. 9. Nowa Wies Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Wybór ceramiki kultury ceramiki wstęgowej rtyej. 1- ob. 223; 2- ob. 201; 9- ob. 253; 11- ob. 270; 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14-w-a kulturowa.
Rys. K. Gorek

gmentów polepy z odciskami po belkach (ob. 167 – ryc. 6) może prawdopodobnie wskazywać na konstruowanie nad nimi zadaszenia. Zdaniem A. Kulczyckiej-Leciejewiczowej (1993, 125) podobne zabiegi, mające na celu zabezpieczenie zgromadzonych zbiorów, były przeprowadzane również na innych osadach, np. w Strachowie i Baborowie. Tylko w jednym przypadku kamienno- gliniana obudowa jamy, w której wypełnisku stwierdzono warstwę spalenizny oraz grudki polepy, może poświadczать wykorzystywanie jej do celów kuchennych jako palenisko otwarte (ob. 228 – ryc. 5). Dowód na zajmowanie się mieszkańcami osady przędzalnictwem wydaje się stanowić odkrycie w wypełnisku nieregularnej w rzucie poziomym jamy o powierzchni ponad 8 m² (ob. 34 – ryc. 5) 10 przęślików, przy czym 9 z nich znajdowało się w naczyniu umieszczonym przy jej północnej krawędzi. Taka zawartość obiektu 34 może wskazywać na działalność przędzalniczą w jego obrębie, a może również funkcjonowanie warsztatu tkackiego, gdyż w jego pobliżu znaleziono też fragment ciężarka tkackiego. Większe nagromadzenie w tym samym miejscu zabytków tego typu interpretowane jest zwykle w literaturze jako pozostałość po pionowych krosnach (T. Wiślański 1979, 243-244).

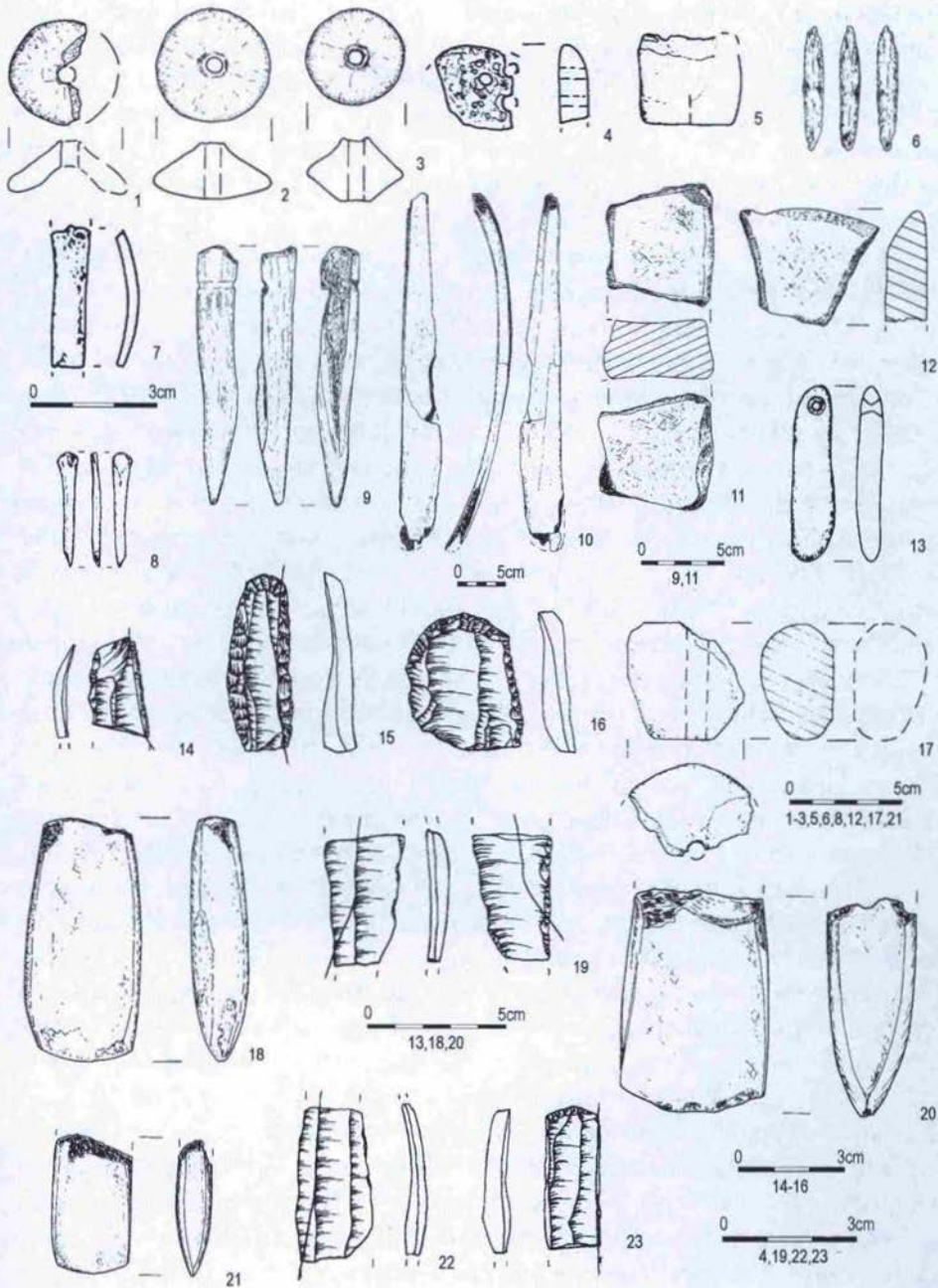
Ryc. 10. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Wybór ceramiki kultury pucharów lejkowatych. 1- ob. 21; 3, 8- ob. 80; 4- ob. 114; 5- ob. 230; 6- ob. 199; 7- ob. 71; 2, 8- ob. 333; 9- ob. 330; 10- ob. 268; 11- ob. 167; 12- ob. 34; 13, 15- ob. 265; 14- ob. 34; 16- w-a kulturowa, 17- ob. 20; 18- ob. 334. Rys. K. Gorek

Z wypełnisk wszystkich obiektów tworzących relikt osiedla KPL w Nowej Wsi Wrocławskiej i występującej w ich sąsiedztwie warstwy kulturowej pozyskano ogólnie 1766 fragmentów ceramiki. Wyniki ich analizy pozwoliły na ustalenie czasu funkcjonowania osady na przełom II i III fazy rozwojowej kultury pucharów lejkowatych,

Ryc. 11. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Wybór ceramiki kultury pucharów lejkowatych i amfor kulistych. 1- ob. 223; 2- ob. 62; 3, 5- w-a kulturowa; 4- ob. 273; 6- ob. 224; 7, 8, 9- ob. 23; 10, 11- ob. 82.
Rys. K. Gorek

wyróżnionych na Dolnym Śląsku przez W. Wojciechowskiego (1970, 64-77). Za takim datowaniem przemawia występowanie form oraz ornamentyki nawiązujących do tradycji garncarskiej zarówno fazy wióreckiej, jak i lubońskiej KPL. Wśród inwentarza ceramicznego pozyskanego podczas badań na stanowisku Nowa Wieś Wrocławska 4 zarejestrowano: puchary lejkowate z bardziej (ryc. 10: 6) lub mniej wychyloną szyjką (ryc. 10: 13), amfory dwustożkowate, lekko baniaste z trzema uszkami (ryc. 11: 3), flaszki z kryzą z wychyloną na zewnątrz szyjką (ryc. 10: 2, 8), garnki jajowate (ryc. 10: 7), misy o kształtach półkulistych (ryc. 10: 15, 17) lub dwustożkowatych (ryc. 10: 18), dzban (ryc. 11: 2) oraz kubki (ryc. 10: 14). Wspomniane powyżej okazy były najczęściej zdobione dołkami palcowymi (ryc. 10: 1, 3; 11: 1), pokrywającymi czasami listwy plastyczne (ryc. 10: 7), w jednym przypadku listwa była usytuowana na brzusku misy i przyjmowała kształt litery „V” (ryc. 10: 15). Powierzchnie omawianych naczyń zdobiono również guzkami (ryc. 10: 17), współwystępującymi często z ornamentem palcowym (ryc. 10: 4, 5) lub plastycznym (ryc. 10: 7). Najrzadziej zanotowano na nich ornament wykonywany techniką rycia o motywach takich jak: jodełka (ryc. 11: 5), drabinka (ryc. 10: 9), słupki oraz zygzaki (ryc. 10: 16). Na osa-

Ryc. 12. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Narzędzia i inne przedmioty z młodziej epoki kamienia. 1- ob. 269; 2, 3, 10- ob. 34; 4, 23- ob. 23; 5, 6, 9, 15, 21- ob. 225; 7, 17- ob. 32; 18, 19, 22- w-a kulturowa; 11- ob. 30; 12- ob. 57; 8, 13- ob. 186; 14, 16, 20- ob. 223. Rys. K. Gorek

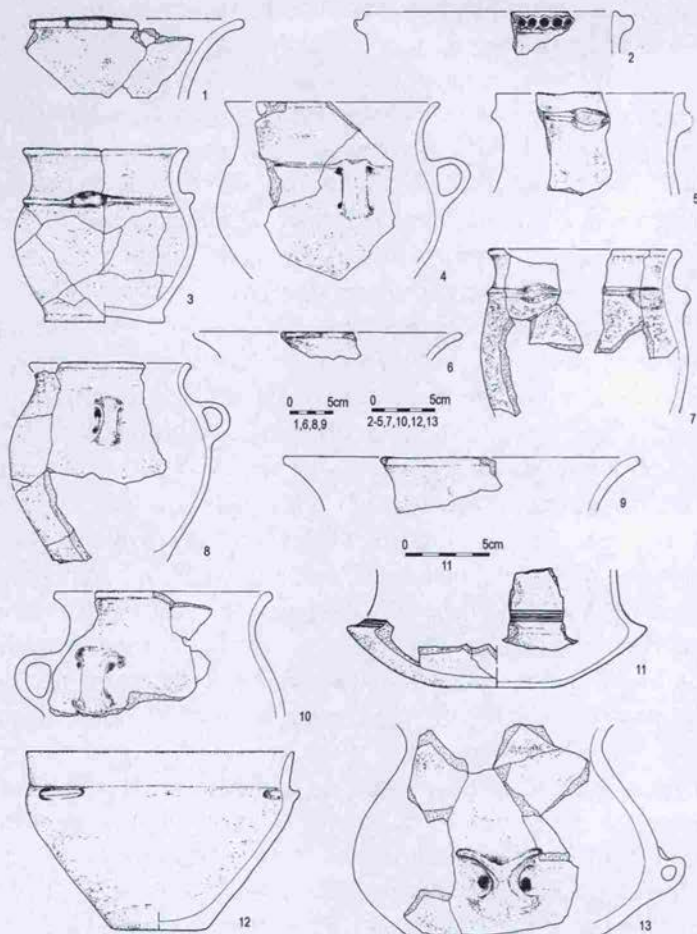
dzie ludności KPL w Nowej Wsi Wrocławskiej znaleziono również dużą ilość narzędzi i innych przedmiotów codziennego użytku np. 4 czworościenne siekiery wykonane z kamienia (ryc. 12: 18, 20, 21), 2 krzemienne wkładki sierpowe (ryc. 12: 14, 15), zawieszkę kamienną (ryc. 12: 13), 14 przęślików (ryc. 12: 1-3), 5 fragmentów płyt szlifierskich (ryc. 12: 11-12), a także ułamek ciężarka tkackiego (ryc. 12: 17), 10 szydeł kościanych (ryc. 12: 8-10), grot kościany (ryc. 12: 6), bransoletę kościaną (ryc. 12: 7) oraz tygielek (ryc. 12: 5).

W wypełniskach 29 obiektów zarejestrowano przemieszanie fragmentów ceramiki KPL i KAK, przy czym większość w ich inwentarzu stanowiła ceramika pierwszej kultury. Zaledwie w jednym przypadku sytuacja ta mogła wynikać z przedostania się ceramiki ze złoża wtórnego. Na taką możliwość może jedynie wskazywać stwierdzenie wkopania obiektu zawierającego wyłącznie ceramikę KAK (ob. 306) w jamę, w której wypełnisku znaleziono ułamki naczyń kultury pucharów lejkowatych (ob. 337). Jednoczesne występowanie w obrębie jednego stanowiska, a nawet obiektu, ceramiki tych dwóch wyróżnianych kultur archeologicznych jest wyjaśniane w literaturze współczesnością stylistyki ceramiki młodszych faz obu wspomnianych kultur (A. Kośko 1990, 92-100; A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1993, 139). Pojawienie się zespołów „pucharowo-amforowych” jest związane często z przenikaniem ludności kultury amfor kulistych w rejon osadnictwa grup z pucharami lejkowatymi. Według A. Kulczyckiej-Leciejewiczowej (1993, 117) mieszkańcy niektórych osad mogli równocześnie posługiwać się formami inwentarza ruchomego obu wspomnianych kultur. Częste współwystępowanie zabytków obu omawianych kultur, stwierdzone na Dolnym Śląsku m. in. podczas badań ratowniczych przy budowie autostrady A 4 na kilku stanowiskach (M. Dobrakowski, J. Domańska, J. Lodowski, E. Noworyta, K. Romanow 2001, 136; T. Gralak, W. Nowaczyk, A. Stanisławski, W. Wojnicki 2001, 197-198; A. Kosicki, W. Waniek 2003, 227-228) wydaje się potwierdzać powyższe spostrzeżenia. W jamie KPL (ob. 167) wystąpił również fragment ceramiki, zdobiony grupami linii rytych, ułożonych zbieżnie względem siebie (ryc. 12: 11). Fragment ten można wiązać z wyróżnianą grupą jordanowską kręgu lendzielsko-polgarskiego. Podobne przypadki wskazujące na możliwe powiązania kulturowe zostały również potwierdzone na innych stanowiskach, m. in. na osadach w Tyńcu Małym (E. Noworyta 1986, 62-65), Wrocławiu-Partynicach (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 2001, 18) i Pietrowicach Wielkich (J. Bukowska-Gedigowa 1980, 141).

Z 3. fazą zasiedlenia omawianego stanowiska powiązano 30 obiektów. Za kryterium jej wydzielenia przyjęto wyłączną obecność lub zdecydowaną przewagę ceramiki KAK w inwentarzu ruchomym. Mimo, że strefa występowania tych jam pokrywała się często z obszarem zajęтым przez osadnictwo KPL, to jednak niektóre z nich zarejestrowano bliżej bezimiennego strumienia, w odległości około 20 m na zachód od jego koryta. Takie rozłożenie osadnictwa może poświadczać o wiele większe niż w przypadku ludności KPL znaczenie hodowli w gospodarce (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1993, 139). Wspomniane 30 obiektów można prawdopodobnie uznać za pozostałości osady ludności kultury amfor kulistych.

Jej trwałe zasiedlenie poświadcza odkrycie dwóch budynków naziemnych (ryc. 2): odśloniętego w całości Budynku I (ary 11 b c-12 b c) oraz częściowo Budynku II (ary 14 a-15 a). Za niewątpliwie mieszkalnym charakterem tych obiektów, zorientowanych swymi dłuższymi ścianami na osi NE-SW (Budynek I) lub N-S (Budynek II), przemawiają znaczne rozmiary ich powierzchni, które w przypadku pierwszej budowli wynosiły około 180 m², natomiast południowy fragment drugiego budynku (część północna znajdowała się poza obszarem badań) zajmował powierzchnię 55 m². O ile forma założenia Budynku II nie jest na obecnym etapie badań dostatecznie rozpoznana, to w przypadku Budynku I przyjmuje ona kształt trapezu. Podobny kształt przyziemia budowli, zapewniający lepsze oświetlenie jej wnętrza, szczególnie w przypadku braku otworów okiennych, odślonięty m. in. na osadach w Sicinach (W. Wojciechowski 1971) i Pęczu (G. Domański, I. Lodowski 1972), jest typowy dla większości domostw naziemnych odkrywanych na osiedlach KAK. Nieregularne odstępy pomiędzy jamami postępowymi tworzącymi ściany obydwu budynków mogą wskazywać prawdopodobnie na zastosowanie przy ich budowie konstrukcji słupowo-plecionkowej. W przypadku Budynku I można nawet sądzić, że były one przytłaczane chrustem i wylepiane gliną. Taką możliwość mogą poświadczać znalezione w jego obrębie grudki polepy konstrukcyjnej z odciskami gałęzi. Rzędy negatywów po słupach zarejestrowanych w obrębie przestrzeni wewnętrznej obydwu omawianych budynków wydają się wskazywać na możliwość osadzenia ich więźby dachowej na sochach, dzielących jednocześnie przestrzenie wewnętrzne tych domostw na mniejsze pomieszczenia.

We wnętrzach obydwu budowli zanotowano wiele jam, pełniących prawdopodobnie funkcje piwniczek, wkopanych w ich poziom użytkowy, który w przypadku Budynku I był pokryty klepiskiem, na co wskazuje warstwa polepy odkryta w jego narożniku SW. W żadnym z omawianych obiektów mieszkalnych nie stwierdzono śladów paleniska. Nie wydaje się jednak, żeby fakt ten zaprzeczał pełnieniu przez te budynki takiej funkcji, gdyż wspomniane urządzenia mogły być umieszczane poza nimi. Podobne rozwiązania powodowane prawdopodobnie względami przeciwpożarowymi zostały stwierdzone również na innych osadach, np. w Sicinach (W. Wojciechowski 1971). W przypadku osiedla ludności KAK w Nowej Wsi Wrocławskiej brak palenisk otwartych można również wyjaśniać jego jeszcze nie pełnym przebadaniem. Na szczególną uwagę wśród pozostałych relikwów osady ludności kultury amfor kulistych zasługują 4 obiekty (ob. 28 – ryc. 3, 337 – ryc. 16B**, 23 – ryc. 7, 82 – ryc. 7), które wydają się reprezentować obrzędową stronę życia jej mieszkańców. W pierwszych dwóch jamach stwierdzono pochówki bydłace (W. Chrzanowska, A. Krupska 2003). Zwierzęta zostały ułożone w nich na boku z podkurczonymi kończynami, łbem w kierunku wschodnim (ryc. 3) lub południowo-zachodnim (ryc. 16B**). Występowanie dużych kamieni w wypełniskach tych obiektów może prawdopodobnie poświadczać pierwotne obudowanie nimi jam pochówkowych. W jednym przypadku (ob. 337) przy szkielecie znaleziono narzędzie kościane.

Ryc. 13. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Wybór ceramiki z wczesnej epoki brązu. 1, 2- ob. 121; 3, 4, 8, 10- ob. 257; 5- ob. 256; 6- ob. 327; 7, 11- w-a kulturowa; 9- ob. 217; 12- ob. 216; 13- ob. 115, Rys. K. Gorek

Odkrycie w obiektach 23 i 82 (ryc. 7) znacznego nagromadzenia kości zwierzęcych, przeważnie świnii, w mniejszym stopniu bydła, wskazuje przypuszczalnie na możliwość składania w nich ofiar ze zwierząt przez ludność zamieszkującą osadę. Podobnie są w literaturze interpretowane, często spotykane na osiedlach KAK, skupiska szczątków poćwiartowanej tuszy kilku osobników reprezentujących czasami różne gatunki zwierząt hodowlanych, wśród których ujawniono niekiedy całe naczynia lub ozdoby (A. Koško 1989, 24-28; W. Wojciechowki 1989b, 365). Występowanie w wypełniskach każdej z obydwu omawianych jam szczątków prawie całych szkieletów kilku młodych świń (W. Chrzanowska, A. Krupska 2003) oraz w jednym przypadku (ob. 23) fragmentu zawieszki bursztynowej (ryc. 12: 4) i przęślika wydaje się potwierdzać powyższe spostrzeżenia, tym bardziej, że zdaniem wielu badaczy osobniki tego gatunku pełnili w gospodarce ludności KAK dużą rolę (m. in. A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1993, 143; M. Sobociński, D. Makowiecki 1990, 178).

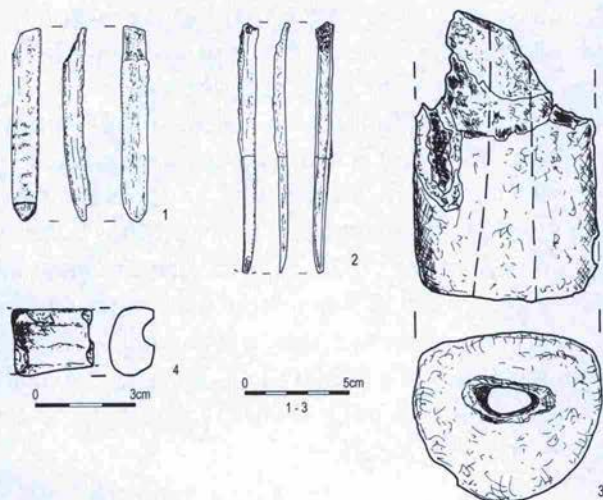
Najliczniejszą grupę obiektów zarejestrowaną na osadzie ludności kultury amfor kulistych stanowiły jamy o charakterze gospodarczym. Owalne zarysy w rzucie poziomym, nieregularne (np. ob. 24, 36 – ryc. 3) lub workowate (np. ob. 39 – ryc. 3) profile oraz wielowarstwowe wypełnienia większości z nich wskazują prawdopodobnie na pełnienie przez nie funkcji piwniczek lub niewielkich spichlerzy.

Udział ceramiki KAK w całym zbiorze ułamków naczyń, pozyskanych podczas badań na stanowisku Nowa Wieś Wrocławska 4 w latach 2002-2003, wynosi około 30%. Obecność w nim m. in. fragmentów mis z dolną częścią półkulistą i nieznacznie rozchyloną szyjką (ryc. 11: 7-9) oraz okazów zdobionych za pomocą odcisków sznura, skośnie szrafurowanymi trójkątami współwystępującymi z jego poziomymi pasmami i pionowymi nacięciami (ryc. 11: 10-11) lub ornamentowanych w technice rytej, rombami wypełnionymi kratką (ryc. 11: 4), przemawia za skorelowaniem czasu egzystencji osady ludności kultury amfor kulistych z młodszą fazą rozwojową KAK (W. Wojciechowski 1970, 85).

Ostatnią, 4. fazę zasiedlenia omawianego stanowiska, którą można wiązać z młodszą epoką kamienia, stanowi osadnictwo ludności kultury ceramiki sznurowej. Reprezentuje ją zaledwie 1 obiekt (ob. 280) oraz 26 ułamków ceramiki. Tak nikłe ślady osadnicze KCSZ są typowe dla wielu stanowisk na terenie Dolnego Śląska (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1993, 156) i wskazują jedynie na krótkotrwałą penetrację.

Osadnictwo z wczesnej epoki brązu

Obiekty zawierające ceramikę datowaną na I okres epoki brązu, reprezentujące 5 fazę zasiedlenia stanowiska Nowa Wieś Wrocławska 4, rejestrowano na całym jego obszarze, w układzie rozproszonym, zwykle w miejscach, w których została

Ryc. 14. Nowa Wieś Wrocławska 4, gm. Kąty Wrocławskie, woj. dolnośląskie. Wybór zabytków wydzielonych z wczesnej epoki brązu. 1, 2- ob. 175; 3- ob. 257; 4- ob. 216. Rys. K. Gorek

również stwierdzona obecność reliktyw osadnictwa neolitycznego. Wśród 24 obiektów łączonych z tą fazą osadniczą udało się wyróżnić 2 budynki (ob. 252-254 – ryc. 8, budynek III- ryc. 2), studnię (ob. 354 – ryc. 7) oraz jamy o charakterze gospodarczym. Wyniki analizy reliktyw przyziemi obydwu wspomnianych budynków wskazują, że były to prawdopodobnie budowle typu naziemnego. Obiekt 252-254 (ryc. 8) zorientowany był na osi N-S, przyjmował nieregularny kształt w rzucie poziomym i zajmował powierzchnię ponad 45 m². W obrębie jego poziomego użytkowego, który występował na głębokości 0,1 m, w środkowej części budynku, odkryto 3 negatywy po słupach poświadczających prawdopodobnie użycie soch do podtrzymania dachu. Dwa doły postępowe występujące przy zachodniej krawędzi jamy, w miejscu jej niewielkiego rozcięcia, stanowią prawdopodobnie pozostałość po przybudówce, wewnątrz której umieszczone było wejście do budynku. Brak zachowanych pozostałości po ścianach pozwala przypuszczać, że zastosowano do ich budowy technikę nie pozostawiającą takich śladów, np. zrębową. Wydaje się, iż zarówno one jak i dach mogły być dodatkowo uszczelniane, na co może wskazywać znaczna ilość polepy znalezionej w wypełniku opisywanego obiektu. Duża powierzchnia budowli oraz obecność paleniska (ob. 217) przy jej wejściu poświadczą prawdopodobnie pełnienie przez nią funkcji mieszkalnej.

Trudne jest natomiast jednoznaczne określenie funkcji budynku III zlokalizowanego na arach 10 a b–9 a b, zorientowanego na osi E-W, zbudowanego na planie prostokąta o powierzchni około 33 m². Nieregularne odległości, w jakich ustawione były słupy tworzące jego ściany, przemawiają za możliwością wzniesienia ich w konstrukcji słupowo-plecionkowej. Negatywy po słupach występujące wewnątrz budynku mogą wskazywać na zastosowanie podobnego rozwiązania przy konstruowaniu zadaszania, jak w przypadku obiektu 253-254. Osadzone w podłożu sochy prawdopodobnie dzieliły jednocześnie jego przestrzeń wewnętrzną na mniejsze pomieszczenia. Brak paleniska oraz zdecydowanie mniejsza powierzchnia w porównaniu z opisanym powyżej domostwem, wydaje się przesądzać o charakterze gospodarczym omawianej budowli. Niemniej jednak nie można wykluczyć, że mogła ona być okresowo zamieszkiwana. Poza omówionymi powyżej dwoma budynkami, w odległości około 25 m na wschód od Budynku III, na arach 5 a b–6 a b odkryto kolejną budowlę słupową (Budynek IV- ryc. 2) zbudowaną na planie prostokątnym o powierzchni ponad 53 m², zorientowaną na osi N-S. Brak w jej obrębie jakiegokolwiek materiału masowego poza fragmentem polepy znalezionym w dole postępowym (ob. 371), stanowiącym pozostałość po SE słupie narożnym omawianego budynku, uniemożliwia niestety ustalenie chronologii tego obiektu. Na podstawie ceramiki pozyskanej z warstwy kulturowej występującej w jego pobliżu, w obrębie której przeważały fragmenty naczyń neolitycznych (KPL i KAK) oraz kultury unietyckiej można jedynie domniemywać, że omawiany obiekt należy wiązać z 2., 3. lub 5. fazą zasiedlenia stanowiska 4 w Nowej Wsi Wrocławskiej.

W odległości około 100 m na wschód od Budynku III, w pobliżu koryta beziemiennego strumienia odsłonięto studnię (ob. 354 – ryc. 8). Ze względu na zły stan zachowania cembrowiny drewnianej odkrytej w jej wypełnisku, nie pozwalający na przeprowadzenie analizy dendrochronologicznej, datowanie studni zostało ustalone tylko na podstawie zalegających w jej wnętrzu ułamków naczyń, wśród których przeważały fragmenty ceramiki kultury unietyckiej. Jama studzienna posiadała w rzucie poziomym kształt owalny o wymiarach mieszczących się w przedziale 0,3 – 0,45 m. W przekroju pionowym przyjmowała formę lejowatą i osiągała głębokość 1,4 m. Relikty ocembrowania odsłonięto na głębokości 0,8 m.

Pozostałe jamy związane z osadnictwem ludności kultury unietyckiej miały charakter gospodarczy. Posiadały one kształty owalne w rzucie poziomym oraz trapezowate (np. ob. 9 – ryc. 3) lub nieregularne (np. ob. 206 – ryc. 7) profile. Niektóre z nich zawierały fragmenty żaren, w jednym przypadku wystąpił ciężarek tkacki (ryc. 14: 3). Odkrycie wewnątrz obiektu 206 fragmentu formy odlewniczej (ryc. 14: 4) może przypuszczalnie wskazywać na obecność pracowni metalurgicznej na osiedlu w Nowej Wsi Wrocławskiej. Sprawa ta zostanie zapewne wyjaśniona w toku dalszych badań terenowych.

W obiektach i występującej w ich okolicy warstwie kulturowej stanowiącej nawarstwienia osiedla z wczesnej epoki brązu znaleziono 756 fragmentów ceramiki. Z tego zbioru 291 okazów przyporządkowano kulturze unietyckiej. Były to ułamki kubków, dzbanów lub garnków zdobionych guzami (ryc. 13: 3, 5, 7), listwami plastikowymi pokrytymi czasami dołkami palcowymi (ryc. 13: 2) lub pasmami poziomymi żłobków (ryc. 13: 11). Obecność wśród tego materiału fragmentu naczynia przysadzistego z załomem brzuśca osadzonym w przybliżeniu w połowie jego wysokości (ryc. 13: 11) lub ułamków wylewów z brzegami kołnierzowato wyłożonymi (ryc. 13: 1, 9), wskazuje na możliwość uściślenia chronologii funkcjonowania osiedla z I EB w Nowej Wsi Wrocławskiej do V fazy rozwojowej kultury unietyckiej (B. Buntent-Stefaniak 1997, 51-54).

Osadnictwo średniowieczne i nowożytnie

Ostatnią fazę zasiedlenia stanowiska Nowa Wieś Wrocławska 4 reprezentuje 1 obiekt (ob. 99) o bliżej nieokreślonej funkcji oraz materiał ceramiczny pochodzący z warstwy kulturowej, wśród którego wyróżniono: kilkanaście fragmentów ceramiki wczesnośredniowiecznej, 100 ułamków naczyń późnośredniowiecznych oraz 8 nowożytnych. Chodzi więc jedynie o nikłe ślady penetracji osadniczej.

Podsumowanie

W wyniku badań wykopaliskowych na stanowisku 4 w Nowej Wsi Wrocławskiej w latach 2002-2003 odsłonięto pozostałości przynajmniej kilku osad, które moż-

na powiązać z ludnością reprezentującą 4 kultury archeologiczne: ceramiki wstęgowej rytej, pucharów lejkowatych, amfor kulistych i unietycką. Stwierdzono też krótkotrwałą penetrację obszaru stanowiska przez przedstawicieli kultury ceramiki sznurowej oraz w okresie średniowiecza i nowożytności. Odślonięcie reliktyw zabudowy osady ludności kultury unietyckiej w Nowej Wsi Wrocławskiej na dość dużej przestrzeni zdecydowanie powiększy bazę źródłową w zakresie lepszego poznania zabudowy osad z wczesnej epoki brązu i pomniejszy podkreślany niedostateczny stopień przebadania znanych z terenu Dolnego Śląska osiedli, które funkcjonowały w I EB (W. Sarnowska 1969, 13; I. Lasak 2001, 249-252). Równie ważne wydaje się odkrycie fragmentu formy odlewniczej wskazujące na możliwość występowania pracowni metalurgicznej na omawianym osiedlu. Nie było dotąd bezpośrednich dowodów na istnienie takich obiektów w I okresie epoki brązu na terenie Dolnego Śląska. Obecność ich była poświadczana zwykle poprzez analizę rozmieszczenia różnych form zabytków brązowych w obrębie poszczególnych subregionów (B. Gediga 1982, 110)

Bibliografia

Bronowicki J.

2004 Katalog zabytków kamiennych. Przebudowa autostrady A4 na odcinku Bielany Wrocławskie- Wądroże Wielkie. Dokumentacja w Archiwum IAiE, o. Wrocław

Bukowska- Gedigowa J.

1980 Osady neolityczne w Pietrowicach Wielkich pod Raciborzem, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk

Butent- Stefaniak B.

1997 Z badań nad stosunkami kulturowymi w dorzeczu górnej i środkowej Odry w początkach epoki brązu. W serii: Prace Komisji Archeologicznej nr 12, Wrocław-Warszawa- Kraków

Cholewa P.

1998 Osady neolityczne na stanowisku 1 w Chociwelu, gm. Strzelin, Studia Archeologiczne, t. XXX, Wrocław, s. 81-168

Chrzanowska W., Krupska A.

2003 Nowa Wieś Wrocławska, stanowisko 4. Wyniki ekspertyzy materiałów kostnych. Dokumentacja w Archiwum IAiE, o. Wrocław

Dobrakowski M., Domańska J., Lodowski J., Noworyta E., Romanow K.

2001 Wstępne sprawozdanie z archeologicznych badań ratowniczych prowadzonych na stanowiskach: Polwica 4 i 5 oraz Szrypnik 8, gm. Domaniów woj. dolnośląskie, [w:] Zeszyty Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych, seria B: Materiały Archeologiczne. Raport 96-99. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 1996-1999, Warszawa, s. 130-186

Domański G., Lodowski J.

1972 Badania ratownicze osady kultury amfor kulistych w Pęczu, pow. Strzelin na stanowisku 3/4, „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 15, 37- 40

Gediga B.

1982 Metalurgia brązu w kulturze łuzyckiej na Śląsku, Pamiętnik Muzeum Miedzi, t. 1, s. 109-129

Gralak T., Nowaczyk W., Stanisławski A., Wojnicki T.

2001 Badania archeologiczne na trasie budowy autostrady A4 na stanowisku Wojkowice 15, woj. dolnośląskie, [w:] Zeszyty Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych, seria B: Materiały Archeologiczne. Raport 96-99. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 1996-1999, s. 194- 215, Warszawa,

Kosicki A., Waniek W.

2003 Ratownicze badania wykopaliskowe na stanowisku Piskorzówek 11, gm. Domaniów, woj. dolnośląskie, [w:] Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, seria B: Materiały Archeologiczne. Raport 2000. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za rok 2000, 218-234, Warszawa.

Kośko A.

1989 Miejsce obrzędowe kultury amfor kulistych, [w:] Miejsce pradziejowych i średniowiecznych praktyk kultowych w Kruszy Zamkowej, red. A. Cofta-Broniewska, Bydgoszcz, 19- 29

1990 Kultura amfor kulistych a kultura pucharów lejkowatych, [w:] Kultura amfor kulistych w rejonie Kujaw, red. A. Cofta-Broniewska, Poznań, 87-115

Kulczycka-Leciejewiczowa A.

1979 Pierwsze społeczeństwa rolnicze na ziemiach polskich. Kultury kręgu naddunajskiego, [w:] Prahistoria ziem polskich, t. II. Neolit, red. W. Hensel, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, s. 19-157

1993 Osadnictwo neolityczne w Polsce południowo-zachodniej, Wrocław

1997 Strachów. Osiedla neolitycznych rolników na Śląsku, Wrocław.

2001 Neolityczni użytkownicy stanowiska, [w:] Od neolitycznego obozowiska do średniowiecznej wsi. Badania archeologiczne we Wrocławiu-Partynicach, red. L. Leciejewicz, 17-22, Wrocław.

Lasak I.

2001 Epoka brązu na pograniczu śląsko-wielkopolskim. Część II. Zagadnienia kulturowo-osadnicze, Wrocław

Moszyński K.

1967 Kultura ludowa Słowian, t. 1, Warszawa.

Noworyta E.

1986 Osada grupy jordanowskiej z Tyńca Małego, gm. Kobierzyce, „Silesia Antiqua”, t. 28, 7-72

Romanow J.

1973 Osada ludności kultury pucharów lejkowatych, [w:] J. Romanow, K. Wachowski, B. Miskiewicz, Tomice, pow. Dzierżoniów. Wielokulturowe stanowisko archeologiczne, Wrocław, 23-100

Sadowski K., Włodarski W.

2004 Analiza geomorfologiczna stanowiska archeologicznego Nowa Wieś Wrocławska 4. Dokumentacja w Archiwum IAIĘ, o. Wrocław

Sarnowska W.

1969 Kultura unietycka w Polsce, t. 1, Wrocław

Sobociński M., Makowiecki D.

1990 Stan badań nad źródłami archeozoologicznymi kultury amfor kulistych w rejonie Kujaw, [w:] Kultura amfor kulistych w rejonie Kujaw, red. A. Cofta- Broniewska, 177- 187, Poznań

Wiślański T.

1979 Kształtowanie się miejscowych kultur rolniczo- hodowlanych. Plemiona kultury pucharów lejkowatych, [w:] Prahistoria ziem polskich, t. II. Neolit, red. W. Hensel, Wrocław- Warszawa- Kraków- Gdańsk, 165- 255

Wojciechowski W.

1970 Zagadnienie chronologii relatywnej kultur młodszej epoki kamienia na Dolnym Śląsku na tle środkowoeuropejskiej systematyki neolitu, Studia Archeologiczne, t. 3, Wrocław

1971 Osada ludności kultury amfor kulistych w Sicinach, pow. Góra, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 23, 37-65

1981 Z zagadnień kultury pucharów lejkowatych na Dolnym Śląsku, [w:] Kultura pucharów lejkowatych w Polsce, Poznań, s. 207-218

- 1989a Kultura ceramiki wstęgowej rytej, [w:] Pradzieje ziem polskich, t. I, cz. 1, red. J. Kmieciński, Warszawa- Łódź, s. 139-156
- 1989b Religia i sztuka ludów neolitycznych [w:] Pradzieje ziem polskich, t. I, cz. 1, red. J. Kmieciński, Warszawa- Łódź, 361- 367

Krzysztof Nowaczyk

Report on excavation research carried out at in 2002-2003 at site 4 in Nowa Wieś Wrocławska, Kąty Wrocławskie commune, Lower Silesia province.

Summary

Site 4 located in Nowa Wieś Wrocławska, Kąty Wrocławskie commune, is a part of large settlement structure, situated on Wrocław Plains, 900 m. SW of Pietrzykowice village (Fig. 1*). Altitude for this site is estimated at 133, 5 – 135, 0 meters above sea level. It is placed at the field made of clay, created due to cumulative erosion caused by glacier waters. Rescue research covered 5584 square meters and resulted in uncovering 375 archeological features. Archaeological material obtained from fillers and cultural layer comprised of 5196 pottery fragments, 23 spindle whorls, 3 weaver's weights, 91 stone artifacts including 3 flint elements of sickles, 5 axes, 2 querns, 1 grinder, 5 fragments of grind-stones and a pendant; other discoveries included 14 bone-made objects such as fragments of a bracelet, spearhead, 10 awls and 2 chisels. Additionally, fragment of a mould for foundry, melting-pot and a piece of amber pendant were found. Introductory chronological differentiation analysis of material obtained allowed to infer on six phases of inhabitation for this settlement. Four of them were classified as Early Stone Age settlement stages. Relics and artifacts are linked probably to three settlements: LPC, FBC and GAC.

Large number of fragmented pottery, especially pots with so-called note ornament, testify for presence of these cultures, despite only 4 features of unknown purpose speaking in favour of LPC in Nowa Wieś Wrocławska (Fig. 9: 3, 8, 11, 13), pottery with band ornamented with punctures (Fig. 9: 5, 10, 12) as well as 2 flint elements of sickles attributed to LPC. These discoveries also confirm the connection with LPC as well as two flint elements of sickles (Fig 12; 19, 22), which acknowledge the existence of agrarian activity in Nowa Wieś Wrocławska. The two latter settlements exemplify, in addition to considerable number of industrial pits, remains of a built-up area. FBC settlement consisted of two buildings tranced into the ground (feature 186 – Fig. 5 and feature 223-226 – Fig. 4) that were built in a framework construction. Near one of the features (no. 223-226) a human burrial was found (feature 286 – Fig. 16**: A). Two, large area palisade buildings (Fig. 2) as well as 2 cattlery burrials (feature 28 – Fig. 3, 337 – Fig. 16**: B) that could overall ascribed to hold for representation of GAC. Among the FBC and GAC pottery material, there existed several elements originating from younger, earlier stages of development. Coexistence of such pottery forms as funnel beakers with more (Fig. 10: 6) or less (Fig. 10: 13) protruding neck, two-cone-shaped amphorae, slightly globular vessels with 3 ears, (Fig. 11: 3), bottle-shaped vessels with flange and neck

Figures, referred to in the text as (*), are included on a separate sheets under the cover of the volume; those marked (**) are placed on colour plates at the end of the volume.

bent towards the outside (Fig. 10: 2, 8), bowls with hemispherical lower part and slightly protruding neck (Fig. 11: 7-9), as well as vessels decorated with cord-made ornaments, obliquely decorated triangles (Fig. 11: 10-11) or squared rhomb (Fig. 11: 4) inside the same pits may indicate use of various types of mobile equipment by local population.

Possible contacts of FBC population from Nowa Wieś Wroclawska with Lengyel-Polgar cycle populations is confirmed by the fragment of vessel typical of Jordanów group (Fig. 12: 11), found in a pit in which FBC pottery tends to dominate. Apart from relics from three settlement representing initial three stages of inhabitation at site Nowa Wieś Wroclawska 4, minor and minimal traces of presence of CWC representative were noted. Lack of further evidence besides a single pit serving undetermined purpose and additional 26 fragmented pieces of pots holding for CWC, enables to acknowledge its fragile, short-term and low-penetrated characteristics. During excavation process within the area marked by research, one discovered significant stratification of Unèice culture settlement. Among 24 features linked to this particular settlement phase, 2 ground buildings can be distinguished (feature 252-254 – Fig. 8, building III – Fig. 2), including a well (feature 354 – Fig. 7) and farming pits. Fragments of pottery obtained from fillers, such as squatter vessel with the belly's flexion located halfway its height (Fig. 13: 11), or vessels' brims with collar-shaped edges (Fig. 13: 1, 9), enabled creating the chronology of the settlement's existence from the 1st period of the Bronze Age up until the Vth development stage of Unèice culture. The discovery of few settlement traces from MA and modern era allows us to recognize only short-term penetration of this area during the last settlement phase.

Figures

Fig. 1. Nowa Wieś Wroclawska, site 4, Kały Wroclawskie commune, Lower Silesia province. Location of the site. Drawn by L. Nowaczyk.

Fig. 2. Nowa Wieś Wroclawska, site 4. Part of the site's plan with distinguished settlement stages. Drawn by T. Drozd-Beżaniszwili, L. Nowaczyk.

Caption:

- 1 – excavations' limits
- 2 – modern excavations
- 3 – chronologically undefined features
- 4 – LPC features
- 5 – FBC features
- 6 – GAC features
- 7 – CWC features
- 8 – features from the 1st period of the Bronze Age
- 9 – prehistoric features
- 10 – LMA features

Fig. 3. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Outlines and cross-sections. Drawn by K. Kopeć-Żygadło, L. Nowaczyk.

Caption (fig. 3-9).

- 1 – black humus
- 2 – dark-brown humus
- 3 – brown humus
- 4 – dark-grey-brown humus
- 5 – grey-dark-brown humus
- 6 – dark-grey humus
- 7 – grey humus
- 8 – sand
- 9 – clay
- 10 – burnt layer
- 11 – gravel
- 12 – burnt clay
- 13 – ash
- 14 – wood
- 15 – pottery fragments
- 16 – bones
- 17 – pugging fragments
- 18 – stones

Fig. 4. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Outlines and cross-sections. Drawn by L. Nowaczyk.

Fig. 5. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Outlines and cross-sections. Drawn by K. Kopeć-Żygadło, L. Nowaczyk.

Fig. 6. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Outlines and cross-sections. Drawn by K. Kopeć-Żygadło, L. Nowaczyk.

Fig. 7. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Outlines and cross-sections. Drawn by K. Kopeć-Żygadło, L. Nowaczyk.

Fig. 8. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Outlines and cross-sections. Drawn by K. Kopeć-Żygadło, L. Nowaczyk.

Fig. 9. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Selection of LPC pottery: 1 – feature 223; 2 – feature 201; 9 – feature 253; 11 – feature 270; 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14 – cultural layer. Drawn by K. Gorek.

Fig. 10. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Selection of FBC pottery: 1 – feature 21; 3, 8 – feature 80; 4 – feature 114; 5 – feature 230; 6 – feature 199; 7 – feature 71; 2, 8 – feature 333; 9 – feature 330; 10 – feature 268; 11 – feature 167; 12 – feature 34; 13, 15 – feature 265; 14 – feature 34; 16 – cultural layer, 17 – feature 20; 18 – feature 334. Drawn by K. Gorek.

Fig. 11. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Selection of LPC and GAC pottery: 1 – feature 223; 2 – feature 62; 3, 5 – cultural layer; 4 – feature 273; 6 – feature 224; 7, 8, 9 – feature 23; 10, 11 – feature 82. Drawn by K. Gorek.

- Fig. 12. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Tools and other artifacts from Younger Stone Age: 1 – feature 269; 2, 3, 10 – feature 34; 4, 23 – feature 23; 5, 6, 9, 15, 21 – feature 225; 7, 17 – feature 32; 18, 19, 22 – cultural layer; 11 – feature 30; 12 – feature 57; 8, 13 – feature 186; 14, 16, 20 – feature 223. 1 – feature. Drawn by K. Gorek.
- Fig. 13. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Selection of pottery from Early Bronze Age. 1, 2 – feature 121; 3, 4, 8, 10 – feature 257; 5 – feature 256; 6 – feature 327; 7, 11 – cultural layer; 9 – feature 217; 12 – feature 216; 13 – feature 115. Drawn by K. Gorek.
- Fig. 14. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. Selection of relics from Early Bronze Age: 1, 2 – feature 175; 3 – feature 257; 4 – feature 216. Drawn by K. Gorek.
- Fig. 15. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. A – Excavation works at the site after the demolition of the S roadway, view from the E side. B – outline of feature 206. Photo by K. Nowaczyk.
- Fig. 16. Nowa Wieś Wrocławska, site 4. A – FBC inhumation grave. Photo by P. Trzepizur. B – GAC animal burial. Photo by K. Nowaczyk.